

УДК 351:338.465:005.336.3
DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.4.33>

Є. В. Красников

кандидат наук з державного управління,
заступник начальника 155 військового представництва
Міністерства оборони України, м. Харків

СПЕЦІАЛЬНІ ОРГАНИ З ДЕРЖАВНОГО ГАРАНТУВАННЯ ЯКОСТІ УКРАЇНИ

Реформа сектору безпеки і оборони України та його адаптація до міжнародних інституцій є вкрай важлива для обороноздатності, економічного розвитку та участі держави у міжнародних безпекових організаціях. Важливою складовою цього процесу є якісне надання послуг оборонного призначення. Обороздатність України, боєздатність та боєготовність сил оборони значною мірою залежать від якості виробів озброєння та військової техніки, що відповідає стандартам Організації Північноатлантичного договору (далі – НАТО), в тому числі враховуючи вимоги стандарту STANAG 4107 «Взаємне визнання державного гарантування якості та застосування союзних публікацій з гарантування/забезпечення якості» (AQAP). З цією метою, як в Україні так і в державах-членах НАТО й інших провідних країнах, створені та ефективно функціонують системи державного гарантування якості. Вони базуються на відповідних стандартах НАТО з якості та призначені для вирішення завдань забезпечення якості товарів оборонного призначення. Нормативну основу державного гарантування якості становлять міжнародні, національні та військові стандарти щодо життєвого циклу товарів, робіт і послуг оборонного призначення, управління якістю та взаємного гарантування якості. Запровадження стандартів НАТО у складові сектору безпеки та оборони є одним із пріоритетних завдань для України на шляху до НАТО. Ця проблема залишається актуальною вже довгий період часу, а сьогодні набуває особливого значення.

У статті досліджено діяльність національних органів з державного гарантування якості Великої Британії, Чехії, Польщі та інших західних країн. Особливу увагу приділено дослідженню структури органів державного гарантування якості України та визначенню її нормативної складової. Встановлено уповноважений орган в Україні з державного гарантування якості та оцінки відповідності товарів, робіт і послуг оборонного призначення. Визначено структурні підрозділи уповноваженого органу в Україні з державного гарантування якості, їх основні функції та завдання діяльності. За результатами аналізу розроблено структурну схему державного гарантування якості України та надано практичні рекомендації.

Ключові слова: державне гарантування якості, послуги оборонного призначення, публічні послуги, уповноважений орган з державного гарантування якості, якість публічних послуг.

Постановка проблеми. Сьогодні для сил оборони України у рамках військово-технічної допомоги від держав-партнерів надходить велика кількість товарів оборонного призначення, які вироблені та випробувані із застосуванням натовських стандартів, зокрема стандартів серії AQAP. Тому створення та запровадження в Україні системи, яка була б сумісною з аналогічними системами держав-парт-

нерів, є вкрай актуальною, що формує наукове і практичне завдання. Зазначена актуальність підтверджується необхідністю проведення у секторі безпеки і оборони України ряду реформ з метою подальшого набуття Україною повноцінного членства в НАТО. Важливою складовою цього процесу є якісне надання послуг оборонного призначення, що забезпечить оперативне постачання до

сил оборони України нових і модернізації наявних зразків озброєння та військової (спеціальної) техніки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання дослідження оборонної реформи в Україні, специфіки, підходів та проблем її реалізації знайшли своє відображення в дослідженнях таких науковців, як: С. Полторак, Р. Тимошенко, Ф. Саганюк, В. Мірошніченко, В. Фролов, В. Тютюнник, В. Горовенко та ін.

Процесам реформування сектору безпеки та оборони згідно зі стандартами НАТО присвячено дослідження вітчизняних вчених: С. Полторака, Є. Романенка, С. Стріхи, О. Червякової та ін.

Актуальним проблемам нормативно-правового забезпечення сектору безпеки й оборони у відповідності до стандартів НАТО присвячено праці М. Орел, О. Клочко та ін.

Окремі питання військової стандартизації у сфері безпеки й оборони в контексті імплементації та використання стандартів НАТО розглянуті певним чином у наукових працях А. Семенченка, А. Павліковського, В. Фролова, Ф. Саганюка, В. Павленка та ін.

Питанням інтеграції вимог стандартів НАТО у систему управління якістю підприємства з виробництва військової техніки присвячено дослідження вітчизняних вчених: О. Немченко, А. Кисилевська, В. Костенко та ін.

Разом із цим зауважимо, що питанням державного гарантування якості та якості послуг оборонного призначення у відповідності до стандартів НАТО досі не приділено належної уваги, тому метою статті є розгляд актуальних проблем державного гарантування якості у відповідності до стандартів НАТО.

Метою статті є аналіз системи державного гарантування якості України та ефективності функціонування спеціальних органів влади для підвищення якісного надання послуг оборонного призначення.

Виклад основного матеріалу. В державах-членах НАТО й інших провідних країнах створені та ефективно функціонують системи державного гарантування якості.

Вони базуються на відповідних стандартах НАТО з якості (серії AQAP) [1] та призначені для вирішення завдань забезпечення якості товарів оборонного призначення. Нормативну основу державного гарантування якості становлять міжнародні, національні та військові стандарти щодо життєвого циклу товарів, робіт і послуг оборонного призначення, управління якістю та взаємного гарантування якості.

Аналізуючи досвід національних органів з державного гарантування якості Великої Британії, Чехії, Польщі та інших країн необхідно зазначити, що немає уніфікованої схеми функціонування процесу державного гарантування якості. У кожній країні система державного гарантування якості має свої особливості, які пов'язані з національним законодавством та політикою міністерств оборони у сфері якості. Головним при цьому є відповідність вимогам стандартів НАТО з державного гарантування якості.

З метою створення умов для взаємного визнання державного гарантування якості з державами-членами та державами-партнерами НАТО в Україні законом України «Про оборонні закупівлі» визначено Міністерство оборони України уповноваженим органом з державного гарантування якості та оцінки відповідності товарів, робіт і послуг оборонного призначення. Зазначеним нормативно-правовим актом закріплено і визначення терміну «державне гарантування якості» під яким слід розуміти встановлення уповноваженим органом з державного гарантування якості відповідності процесів забезпечення якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення вимогам державних контрактів (договорів). Державне гарантування якості може здійснюватися на будь-якому етапі виконання державного контракту (договору) [2].

Для вдосконалення взаємодії з виконавцями оборонних закупівель у Міністерстві оборони створено Департамент державного гарантування якості (далі – Департамент). Наказом Міністерства оборони України від 16.12.2021 № 383 «Про затвердження Положення про Департамент державного гарантування якості Міністерства оборони України» Міністерством оборони

України затверджено Положення про Департамент державного гарантування якості [3].

Департамент бере участь у формуванні військово-технічної політики у сфері оборони та виконує завдання щодо формування та забезпечення реалізації засад державного гарантування якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення, забезпечення виконання Міністерством оборони України функцій уповноваженого органу державного гарантування якості, а також інших визначених завдань та функцій, покладених на Міністерство оборони України.

Основними завданнями діяльності Департаменту є:

- забезпечення, відповідно до законодавства України, виконання функцій уповноваженого органу з державного гарантування якості;

- формування та забезпечення реалізації засад військово-технічної політики з питань функціонування системи державного гарантування якості товарів оборонного призначення;

- забезпечення прийняття в Україні стандартів НАТО з питань гарантування (забезпечення) якості товарів оборонного призначення;

- здійснення на договірних засадах оцінки відповідності систем менеджменту якості виробників/постачальників товарів оборонного призначення вимогам нормативних документів (стандартів) з державного гарантування якості та забезпечення видачі в порядку, установленому Міноборони, сертифікатів відповідності, якщо система менеджменту якості відповідає вимогам стандартів;

- координація та забезпечення ефективного і результативного функціонування системи державного гарантування якості під час реалізації внутрішніх та зовнішньоекономічних контрактів (договорів) на придбання товарів оборонного призначення, в яких містяться вимоги щодо державного гарантування якості;

- здійснення, у межах повноважень, міжнародного співробітництва за військово-технічним напрямом з відповідними органами іноземних держав і міжнародними організаціями.

Заходи щодо державного гарантування якості здійснюються представниками уповноваженого органу з державного гарантування якості, якщо державним замовником встановлено відповідні вимоги та проведено аналіз ризиків, результати якого доводять необхідність застосування механізму державного гарантування якості.

З метою забезпечення контролю виконання державних контрактів (договорів) державні замовники розміщують на підприємствах, в установах та організаціях, визначених виконавцями державних контрактів (договорів), свої представництва або залучають до такої роботи на договірній основі представництва інших державних замовників. Діяльність зазначених представництв провадиться відповідно до положення, що затверджується Кабінетом Міністрів України. З цією метою створено Управління представництв замовника (далі – Управління), що підпорядковується Департаменту. Наказом Міністерства оборони України від 08.02.2022 № 39 «Про затвердження Положення про Управління представництв замовника» Міністерством оборони України затверджено Положення про Управління представництв замовника [4].

Управління бере участь у формуванні військово-технічної політики у сфері оборони та виконує завдання щодо забезпечення реалізації державної політики, спрямованої на організацію контролю, який здійснюється підпорядкованими установами, за якістю розроблення, виготовлення (виробництва), модернізації, монтажу і ремонту, постачання науково-технічної продукції, озброєння, військової техніки підприємствами, установами і організаціями всіх форм власності для потреб Збройних Сил України та інших замовників, а також реалізації засад державного гарантування якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення, виготовлення та ремонту боєприпасів, будівництва спеціальних споруд для потреб Збройних Сил України у мирний час та особливий період, завдань та функцій, покладених на Міністерство оборони України.

Основними завданнями діяльності Управління є:

– участь у забезпеченні, відповідно до законодавства, виконання функцій уповноваженого органу з державного гарантування якості;

– участь у формуванні та виконанні завдань щодо забезпеченні реалізації державної політики, спрямованої на організацію контролю за якістю на всіх стадіях розроблення, виготовлення, модернізації, постачання, монтажу і ремонту науково-технічної продукції, озброєння, військової техніки підприємствами для потреб Збройних Сил України та інших замовників у мирний час та особливий період;

– організацію контролю за якістю товарів оборонного призначення, що виробляються підприємствами для Збройних Сил України, інших військових формувань та з метою здійснення експорту в разі, такий контроль передбачено міжнародними договорами України, зовнішньоекономічними договорами (контрактами);

– організація та контроль службової діяльності підпорядкованих установ відповідно до законодавства.

В системі державного гарантування якості Міністерство оборони України утворює на підприємствах, в установах та організаціях, визначених виконавцями державних контрактів (договорів), свої представництва, діяльність яких регламентовано постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2009 р. № 1107 «Про затвердження Положення про представництва державних замовників у сфері оборони на підприємствах, в установах і організаціях» [5].

Це Положення визначає основні завдання, функції, права та організацію діяльності представництв державних замовників у сфері оборони на вітчизняних промислових, науково-дослідних, проектних, конструкторських та інших підприємствах, в установах і організаціях усіх форм власності, які здійснюють розроблення, виробництво, модернізацію, постачання, монтаж і ремонт товарів оборонного призначення, виконують роботи і надають пов'язані з ними послуги, а також взаємовідносини між представництвами та підприємствами.

Основними завданнями представництв є:

– контроль якості товарів оборонного призначення на всіх стадіях її розроблення, виробництва, модернізації, постачання, монтажу і ремонту відповідно до вимог нормативних документів, технічної документації і умов контрактів (договорів);

– приймання від підприємств товарів оборонного призначення згідно з умовами відповідних контрактів (договорів) і контроль за виконанням умов постачання цієї продукції споживачам;

– контроль за підготовкою підприємств до виконання визначених їм мобілізаційних завдань на особливий період та за виконанням довгострокових і річних програм мобілізаційної підготовки, у тому числі за створенням виробничих потужностей мобілізаційного призначення, страхового фонду документації та запасів матеріально-технічних ресурсів;

– участь у розробленні та організації виконання підприємствами заходів із забезпечення режиму секретності і технічного захисту інформації.

Таким чином система державного гарантування якості України схематично виглядає наступним чином:

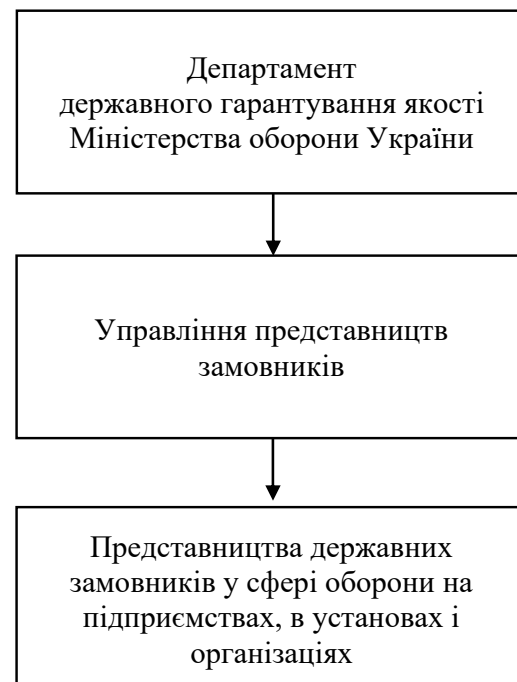

Рис. 1. Структура органів державного гарантування якості України

Джерело: Систематизовано, узагальнено та згруповано самостійно за даними [2–5]

Висновки і пропозиції. Таким чином, з кінця 2021 р. в Україні розпочався процес створення системи державного гарантування якості послуг та товарів оборонного призначення, що базуються на відповідних стандартах НАТО. Створення та запровадження в Україні системи, яка була б сумісною з аналогічними системами членів НАТО, є необхідною вимогою держав-партнерів на шляху до вступу в Альянс та необхідною умовою для міжнародного військово – технічного співробітництва з іншими державами-партнерами. З метою створення умов для взаємного визнання державного гарантування якості з державами-членами та державами-партнерами НАТО в Україні на законодавчому рівні визначено уповноважений орган з державного гарантування якості та створено відповідну систему спеціальних органів на підприємствах, установах та організаціях оборонно-промислового комплексу України. Аналіз структури, основних завдань та функцій спеціальних органів системи державного гарантування якості на сучасному етапі свідчить про необхідність проведення реорганізації шляхом об'єднання Департаменту і Управління, та створення на їх базі в структурі Міністерства оборони України єдиного органу управління по формуванню і забезпеченню реалізації засад державного гарантування якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення та безпосереднім управлінням його представництвами на підприємствах, установах та організаціях.

Ефективна реалізація політики з питань забезпечення якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення у сфері оборони вплине на поглиблення міжнародного вій-

ськово-технічного співробітництва з країнами-партнерами, а запропоновані заходи дозволять забезпечити гнучкий підхід до контролю якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення на підприємствах, установах та організаціях оборонно-промислового комплексу України, та підвищать ефективність якісного надання послуг оборонного призначення.

Список використаної літератури:

1. Військові стандарти, що прийняті у рамках Програми робіт із військової стандартизації на 2021–2023 роки. *Управління стандартизації, кодифікації та каталогізації*. 2023. Київ. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mil_standard/052023list_mil_stanf_21-21.pdf.
2. Закон України «Про оборонні закупівлі» від 17.07.2020 № 808-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text>.
3. Наказ Міністерства оборони України від 16.12.2021 №383 «Про затвердження Положення про Департамент державного гарантування якості Міністерства оборони України». URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2021/383_nm.pdf.
4. Наказ Міністерства оборони України від 08.02.2022 № 39 «Про затвердження Положення про Управління представництв замовника». URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2022/39_nm.pdf.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2009 р. № 1107 «Про затвердження Положення про представництва державних замовників у сфері оборони на підприємствах, в установах і організаціях». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1107-2009-%D0%BF#Text>.

Krasnykov Ye. Special bodies for state quality assurance of Ukraine

The reform of the security and defense sector of Ukraine and its adaptation to international institutions is extremely important for defense capability, economic development and state participation in international security organizations. An important component of this process is the qualitative provision of defense services. Ukraine's defense capability, combat capability and combat readiness of the defense forces largely depend on the quality of weapons and military equipment products that meet NATO standards, including taking into account the requirements of STANAG 4107 «Mutual recognition of state quality assurance and the use of allied publications on quality assurance/assurance» (AQAP). With this duty, both in Ukraine and in NATO member states and other leading countries, systems of state quality assurance have been created and are functioning effectively. They are based on relevant NATO quality standards and are designed to meet the challenges of ensuring the quality of defense goods. The normative basis of state quality assurance is international,

national and military standards for the life cycle of defense goods, works and services, quality management and mutual quality assurance. The introduction of NATO standards in the components of the security and defense sector is one of the priority tasks for Ukraine on the way to NATO. This problem remains relevant for a long period of time, and today it is of particular importance.

The article studies the activities of national bodies on state quality assurance of Great Britain, Czech Republic, Poland and other Western countries. Particular attention is paid to the study of the structure of the state quality assurance bodies of Ukraine and the definition of its regulatory component. The authorized body in Ukraine for state quality assurance and conformity assessment of defense goods, works and services has been established. The structural units of the authorized body in Ukraine on state quality assurance, their main functions and tasks of activity are defined. Based on the results of the analysis, a structural scheme of state quality assurance of Ukraine was developed and practical recommendations were provided.

Key words: *state quality assurance, defense services, public services, authorized body for state quality assurance, quality of public services.*